

De Latijnse Muntunie en de Europese posttarieven

Sinds de invoering van de euro vijftien jaar geleden is het de normaalste zaak om in het buitenland te betalen zonder dat je geld hoeft te wisselen, commissie moet betalen en hoeft om te rekenen naar je eigen munteenheid. Voor 2002 had ieder land zijn eigen valuta en moest je voor een vakantie door Europa een dikke portemonnee met allerlei verschillende munten en bankbiljetten meenemen.

DOOR **Mathijs van de Waardt**

De euro lijkt een nieuwe vinding, maar toch bestond er aan het eind van de negentiende eeuw ook al een soortgelijk initiatief, dat betalen in Europa een stuk eenvoudiger maakte. Dit artikel schetst kort de totstandkoming en de geschiedenis van deze samenwerking, de Latijnse Muntunie, en laat zien hoe door de gelijkschakeling van de verschillende valuta's het eenvoudiger werd om posttarieven te vergelijken.

De Latijnse Muntunie

Door de industrialisatie in de negentiende eeuw en een periode van relatieve vrede na de Napoleontische oorlogen kwam het internationaal handelsverkeer op gang. Hierdoor ontstond behoefte om het internationaal geldverkeer te vereenvoudigen. Met name het wisselen van geld en de daarmee gepaard gaande hoge wisselkoersen werden als belemmering ervaren. Vanuit de behoefte om valuta makkelijk uit te kunnen wisselen, nam Frankrijk in 1865 het initiatief om het Franse geldstelsel met dat van de buurlanden in overeenstem-

ming te brengen. België, Italië en Zwitserland sloten zich hier direct bij aan. Een tweede reden die samenwerking noodzakelijk maakte betrof het feit dat Frankrijk wilde vasthouden aan het gebruik van de dubbele standaard: het systeem dat de waarde van de munt zowel op de goud- als zilverprijs was gebaseerd. Dit systeem had echter wel nadelen. Omdat goud en zilver een vaste waardeverhouding hadden, kon het zijn dat de ene munt een relatief hogere intrinsieke waarde had dan de andere. Al voor de oprichting van de Muntunie was dit goed merkbaar. Goud was tot ongeveer 1850 schaarser dan zilver, waardoor er niet alleen weinig gouden munten werden geslagen, maar waardoor deze bovendien snel uit de omloop verdwenen. Vanaf dat jaar draaide de situatie om en werd zilver juist relatief kostbaar. Toch hield Frankrijk de dubbele standaard aan, blijkbaar omdat het land nog (duur) zilver had liggen. Om massale omsmelting te voorkomen werd het zilvergehalte van de laagste muntwaarden begin jaren '60 wel verlaagd. Om geldontwaarding

voor te zijn zocht de Franse keizer Napoleon III de dialoog met omliggende landen.

Oprichtingsverdrag 1865

Als resultaat van deze conferentie tekenden Frankrijk, België, Italië en Zwitserland op 23 december 1865 in Parijs het akkoord dat aan de basis van de Latijnse Muntunie zou liggen. De landen spraken af dat ze hun munten vanaf 1 augustus 1866 op elkaar zouden afstemmen. De munt werd gestandaardiseerd op basis van de Franse franc, specifiek de munt van vijf franc. Deze woog 25 gram en had een gehalte van 90% zilver. De waardeverhouding tussen zilver en goud zou 15,5 : 1 zijn, wat erop neer kwam dat een gouden munt van 20 francs 6,4516 gram zou zijn, ook met een zuiverheid van 90% (21,6 karaat). Munten onder de 5 franc zouden 82,5% zilver bevatten. Frankrijk gaf duidelijk de toon aan: ondanks de wens van België en Zwitserland om over te gaan op de gouden standaard, hield Frankrijk voet bij stuk en bleef de dubbele standaard gehandhaafd. Met munten boven de 5 franc kon voortaan in elk van de deelnemende landen betaald worden, maar alleen bij de openbare kassen. Het was daarmee dus niet overal een wettig betaalmiddel, zoals nu met de euro wel het geval is. Aangezien de munten met lagere waarden van mindere kwaliteit waren, werd de aanmuntning in het verdrag beperkt (de munthuizen verdienden immers op het slaan hiervan). Particulieren konden in andere landen deze munten slechts tot een maximum van 100 franc gebruiken.

1a+b: Frankrijk, 5 franc 1868

2 a+b: België, 5 franc 1873

3a+b: Italië, 5 lire 1874

4a+b: Griekenland, 5 drachme 1876

Uitbreiding

De Muntunie is een aantal keer uitgebreid. Zo sloten Griekenland, Servië en Spanje zich in de vier jaar na de oprichting aan en deden ook Bulgarije (AFB. 8) en Roemenië vanaf de jaren tachtig mee. Er is over verdere uitbreiding gesproken, onder andere met Oostenrijk-Hongarije, Groot-Brittannië en zelfs de Verenigde Staten, maar door de gespannen politieke verhoudingen – en oorlogen – halverwege de jaren zestig en zeventig in Europa, kwam het niet tot een samenwerking.

Het instellen van een internationale vaste waardeverhouding betekende echter niet dat daarmee alle problemen tussen de nationale valuta's uit de wereld waren. Doordat Italië in een oorlog met Oostenrijk was verwickeld, was er behoefte aan meer geld in circulatie. De aanmunting van zilver was gereguleerd, waardoor de oplossing werd gevonden in het uitgeven van papiergeld. Hierover zeiden de afspraken van de Muntunie niets. Dit zorgde wel voor een devaluatie van de lire ten opzichte van de andere munten, wat leidde tot een ophoping van Italiaanse pasmunten in de kassen van de andere aangesloten landen. Een nog groter probleem vormde de geleidelijke, maar constante waardevermindering van zilver. Duitsland was op de gouden standaard overgegaan, waardoor zilveren munten werden omgesmolten en daarnaast werden er ook nieuwe hoeveelheden zilver gevonden. De intrinsieke waarde van de munten nam daardoor af. Zo hadden de vijf francstukken rond 1878 een zilverwaarde van ongeveer 4,25 franc en in 1885 zelfs nog maar 3,90 franc. Het gevolg hiervan was dat de Latijnse Muntunie *de facto* overging op de gouden standaard, maar dit zorgde wel voor een constante discussie over wat gedaan moest worden met de pasmunten van 2 franc en lager. De geschiedenis van de Unie in de laatste jaren van de negentiende eeuw

kenmerkte zich dan ook door vragen over welk land hoeveel zilveren munten mocht aanmunten en wat zou worden gedaan met de pasmunten die zich ophoopten in de buitenlandse kassen. Ook werden buitenlandse valuta nog weleens geweigerd, zoals een aantal keer met de Italiaanse lire gebeurde.

Eerste Wereldoorlog

Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zorgde voor grote geldtekorten. Bijna alle landen gingen over op massale uitgifte van papiergeld. Deze biljetten konden niet volledig door goud worden gedekt, wat een grote inflatie tot gevolg had. Alleen het neutrale Zwitserland wist zich nog enigszins te handhaven. Frankrijk bleef ondanks de ontwaarding echter zilveren munten slaan op het oude gewicht, wat leidde tot een massale uitstroom van zilver naar Zwitserland.

De vrede van Versailles bracht de gewenste stabiliteit niet terug. Door stijgende zilverprijzen lag de metaalwaarde van de munten boven de intrinsieke waarde en verdwenen ze in groten getale uit circulatie. Ook het feit dat Duitsland de verplichting tot herstelbetalingen niet kon nakomen, zette met name de Franse franc onder druk. De enige uitweg was een devaluatie van de munt en dit gebeurde dan ook. België verklaarde zich per 1927 terug te trekken uit de Latijnse Muntunie en de andere lidstaten volgden dit voorbeeld. Zo kwam de Unie, die in de jaren na de Eerste Wereldoorlog toch al geen praktisch nut meer had, na ruim 60 jaar roemloos ten einde. (TABEL 1)

Een vergelijking tussen de posttarieven

In tegenstelling tot de munten, waren de postzegels van de bij de Latijnse Muntunie aangesloten landen niet uitwisselbaar. De gelijkshakeling van de munten tussen deze landen maakt het echter wel eenvoudiger om de posttarieven van de verschillende landen over

een langere periode met elkaar te vergelijken. Een vergelijking blijft echter toch nog lastig. Niet voor elk land is voor elk jaar voor elke categorie de betreffende porto bekend. Daarbij komt nog dat niet alle landen dezelfde tarief-categorieën hanteerden. Voor acht van de bij de Latijnse Muntunie aangesloten landen zijn posttarieven meegenomen, alleen voor Bulgarije is niet voldoende informatie gevonden om van nut te kunnen zijn bij deze analyse. Voor het vergelijken van de posttarieven is steeds uitgegaan van briefpost van de eerste categorie. Niet alleen moest voor zwaardere post meer gefrankeerd worden, ook hanteerden diverse landen andere gewichtseenheden. Onder meer Zwitserland, Spanje en Servië gebruikten hun eigen gewichtsklassen, daarom is steeds gekeken naar de eerste gewichtsklasse. Diverse landen hebben de eerste gewichtsklasse ook in de loop van de tijd behoorlijk opgerekt. Zo was deze in Frankrijk aanvankelijk 7,5 gram, maar werd deze via 10 en 15 gram uiteindelijk op maximaal 20 gram gesteld. Daarnaast is voor binnenlandse post zoveel mogelijk uitgegaan van de interlokale tarieven: post die van kantoor naar kantoor werd gezonden, uitgaande van een brief die er circa vijftien uur over deed om op de bestemming te komen. Met name in het derde kwart van de negentiende eeuw laten lokale en interlokale posttarieven grote verschillen zien. Zo kostte de bezorging van een brief in Servië in 1847 20 para als de bestemming minder dan twaalf uur van de verzendlocatie was en het dubbele – 40 para – wanneer dit meer dan twaalf uur bedroeg. Iets soortgelijks gold voor Zwitserland in 1849. Voor post die tussen de tien en vijftientig uur onderweg was betaalde je 10 rappen. De verzending van post die er meer dan veertig uur over deed kostte 20 rappen. In het laatste kwart van de negentiende eeuw werd dit verschil kleiner en viel bij een groot aantal landen aan het begin van de

5a+b: Servië, 5 dinar 1879

6a+b: Spanje, 5 peseta 1870

Tabel 1

Land	Gelijkgeschakelde munt
Frankrijk	1 franc = 100 centimes (AFB. 1A+B)
België	1 franc = 100 centimes (AFB. 2A+B)
Italië	1 lire = 100 centesimi (AFB. 3A+B)
Zwitserland	1 frank = 100 rappen
Griekenland (vanaf 1868)	1 drachme = 100 lepta (AFB. 4A+B)
Servië (vanaf 1868)	1 dinar = 100 para (AFB. 5A+B)
Spanje (vanaf 1869)	1 peseta = 100 centimos (AFB. 6A+B)
Bulgarije (vanaf 1881)	1 lev = 100 stotinki (AFB. 7A+B)
Roemenië (vanaf 1889)	1 leu = 100 bani

7 a+b: Bulgarije, 5 leva 1894

8: Brief 1885 met 25st van Varna, Bulgarije, naar Engeland

9: Brief 1878 met 25c van Lyon, Frankrijk, naar Zwitserland

10: 10c zegel België, Furnes 1888

11: 25c zegel Zwitserland, 1881

twintigste eeuw helemaal weg.

Spanje heeft in de onderzochte periode drie verschillende muntstelsels gekend. Gemakshalve zijn de oudere bedragen omgerekend naar de peseta, de valuta waarmee het land in 1869 tot de Muntunie zou toetreden.

Binnenlandse tarieven

Laten we allereerst kijken naar de binnenlandse tarieven van de diverse Europese landen die tot de Latijnse Muntunie zouden behoren. Deze staan in **TABEL 2** uitgesplitst in twee tijdvakken, voordat het betreffende land lid werd van de Unie en daarna.

Wat direct opvalt is dat de binnenlandse posttarieven bij bijna alle landen geleidelijk omlaag gaan en dat deze aan het begin van de twintigste eeuw allemaal zo rond de 10 centime uitkomen (met uitzondering van Italië en Spanje). Ook valt het relatief hoge tarief van Servië op. Dit is echter niet alleen het oudste tarief in deze lijst, maar dateert ook uit de periode voordat

het land zijn eerste postzegels uitgaf.

Zwitserland is opvallend stabiel. Daar wordt vanaf 1849 tot aan de Eerste Wereldoorlog het tarief van 10 rappen gerekend. Italië blijft behalve een kleine prijsstijging in de jaren zestig ook stabiel. Roemenië, Spanje fluctueren veel meer. Het tarief in beide landen gaat uiteindelijk omlaag, maar dat gaat niet geleidelijk. In West Europa was het tarief dat tot de Eerste Wereldoorlog zou gelden al aan het eind van het derde kwart van de negentiende eeuw bereikt, terwijl dit in Servië en Griekenland pas later gebeurde. Uitzondering hierop was Frankrijk, waar tussen 1871 en 1878 25 centime betaald moest worden voor een brief. Nu betreft dit een groter dan gemiddeld land – en daarmee zullen de transportkosten hoger zijn geweest – maar de tarieven lagen toch ook aanmerkelijk hoger dan bijvoorbeeld in het qua omvang vergelijkbare Spanje in dezelfde periode. Ook het relatief grote Italië blijft een hoger dan gemiddeld tarief hanteren voor de binnenlandse post, 15 centesimi. Opvallend is wel de piek in Spanje in 1879, waar het binnenlandse tarief op 25 centimos werd gesteld. Alle tarieven laten daar in dat jaar overigens een verhoging zien.

Frankrijk volgde de Europese trend in prijsaanpassingen voor binnenlandse post in 1906. Deze kwam tot stand na veel publieke druk. Er werd hierbij gewezen op het feit dat de binnenlandse tarieven in andere Europese landen veel lager waren. Na 1906 bedroeg dit tarief net als in de meeste omringende landen 10 centime, alleen Italië bleef op 15 centesimi steken.

Buitenlandse tarieven

Ook voor de buitenlandse tarieven kan een overzicht per land worden gemaakt (**TABEL 3**). Ook hier is weer een onderscheid gemaakt op basis van het moment dat het betreffende land lid werd van de Latijnse Muntunie. Voor de gekozen periode is het moeilijk om een precies overzicht van posttarieven te maken, bovenstaande tabel is dan ook geen complete lijst, maar hoogstens een indicatie. Het tarief was afhankelijk van bilaterale verdragen tussen landen en naast het gewicht van de brief

ook afhankelijk van andere factoren, zoals de gekozen route. De tarieven voor Zwitserland en België betreffen het grensverkeer, dus brieven die bestemd waren voor ontvangers net over de grens in Frankrijk en Italië. Voor post die verder gestuurd moest worden, golden ongetwijfeld hogere tarieven. Het kwam zelfs voor dat een verzender van een brief voor elk deel van de reis apart moest frankeren.

De buitenlandse posttarieven voor de oprichting van de Latijnse Muntunie laten een zeer divers beeld zien. Zo kostte het verzenden van een brief van Frankrijk naar Griekenland weliswaar 1,50 franc, maar dit was afhankelijk van de route en het gekozen vervoermiddel. Het versturen van een brief van Roemenië naar Frankrijk kostte 75 bani, tenzij deze via Duitsland werd gezonden en dan maar 60 bani kostte. Nog duidelijker werd dit bij het posttarief van Spanje naar Italië (Sardinië): over land was dit maar liefst vier keer hoger dan met zeepost.

UPU

Om de internationale postbezorging efficiënter te maken werd in 1874 de Algemene Postunie (APU) opgericht, die vanwege massale belangstelling van nieuwe lidstaten binnen vier jaar werd omgedoopt in de Universele Postunie (UPU). Hier werd bepaald dat alle aangesloten lidstaten hetzelfde tarief voor internationale post zouden hanteren. Artikel 3 van het verdrag van Bern uit dat jaar bepaalde dat het standaardtarief voor verzending van een brief naar een andere lidstaat 25 centime zou zijn. Het verdrag liet wel de mogelijkheid open om dit tarief vast te stellen op het equivalent van 32 centime of te verlagen naar 20 centime, bijvoorbeeld als er sprake was van fluctuerende wisselkoersen. Dit zorgde in een aantal landen, waaronder Frankrijk en Griekenland, voor een verlaging van de porto. In het protocol van Parijs in 1878 werd de 25 centime bevestigd, al kon er onder bepaalde omstandigheden tijdelijk van dit tarief afgeweken worden. Vanaf dat moment valt er dan ook een gelijkenschakeling van de internationale post-

Tabel 2

Land	Binnenlandse (interlokale) tarieven	
	Voor LMU	Na LMU
Frankrijk		0,25 (1871)
		0,15 (1878)
		0,10 (1906)
België	0,20 (1849)	0,10 (1870, 1879, 1909)
Italië	0,15 (1863)	0,15 (1905)
	0,20 (1865)	
Zwitserland	0,10 (1849, 1862)	0,10 (1871, 1876, 1884, 1891)
Griekenland		0,20 (1876, 1900)
		0,10 (1910)
Servië	0,40 (1847)	0,20 (1866)
		0,10 (1880, 1896)
Spanje	0,19 (1850)	0,12 (1872)
	0,13 (1854, 1867)	0,10 (1872)
		0,25 (1879)
		0,15 (1882)
Roemenië	0,10[1] (1865)	0,15 (1900)
	0,18 (1868)	0,10 (1914)
	0,10 (1870)	
	0,15 (1876)	

[1] Gebaseerd op www.historicalstatistics.org/Currency-converter.html, waarbij van de officiële wisselkoers met de Oostenrijkse kruizer is uitgegaan (40 kruizer = 2 lei, 10 parale).

tarieven waar te nemen. Roemenië hanteerde in 1869 een veelvoud aan tarieven, van 25 bani naar Servië, tot 75 bani naar Frankrijk en 85 bani naar Spanje. Het lidmaatschap van de UPU heeft duidelijk aanwijsbaar effect in de verlaging van de posttarieven. Servië zat aanvankelijk nog ver boven het gestandaardiseerde bedrag, maar hanteerde na 1880 ook het tarief van 25 para. Griekenland heeft korte tijd een tarief van 30 lepta gebruikt, maar ging daarna weer terug naar het vastgestelde UPU-tarief. Roemenië had in 1876 korte tijd een tarief van 30 bani, maar omdat het land op dat moment nog geen lid was van de Latijnse Muntunie kan dat met wisselkoersschommelingen te maken hebben.

Uiteraard bleef de postbezorging naar dichterbij gelegen landen goedkoper dan naar de andere kant van de wereld. Sommige landen gingen daarom aan het begin van de twintigste eeuw over op een lager tarief voor (bijna-) buurlanden. In 1914 verlaagde Roemenië de tarieven voor Bulgarije, Griekenland en Servië naar 10 bani, hetzelfde als het binnenlandse tarief. In hetzelfde jaar verlaagde Griekenland het tarief naar Roemenië ook naar 10 lepta.

Conclusie

Hoewel de gelijkschakeling van de valuta's ervoor heeft gezorgd dat de tarieven van de diverse aangesloten landen makkelijk met elkaar te vergelijken waren, heeft dit niet gezorgd voor de grootste daling van de tarieven. Dit moet op het conto van de Algemene en later Universele Postunie geschreven worden. Wel heeft het makkelijke vergelijken van de valuta ervoor gezorgd dat in alle lidstaten van de Latijnse Muntunie de tarieven voor internationaal postverkeer 25 centime werden en de clausule uit het verdrag van Bern, dat op basis van wisselkoersschommelingen hiervan afgeweken kon worden, niet nodig was.

Voor binnenlandse tarieven golden geen afspraken. Hier had de Latijnse Muntunie wel als voordeel dat in een oogopslag te zien was hoe de porti zich tot elkaar verhielden. Vanaf de jaren zestig, het decennium waarin de Muntunie werd opgericht, werden de binnenlandse tarieven in alle lidstaten geleidelijk lager. Dit zal in eerste instantie vooral te maken hebben gehad met het goedkoper worden van de postverbindingen, maar de autoriteiten zullen zeker ook gekeken hebben naar de prijsontwikkelingen in de buurlanden. Het duidelijkste voorbeeld is de situatie in Frankrijk aan het begin van de twintigste eeuw. Onder publieke druk werd daar het binnenlandse tarief net als in de meeste andere lidstaten verlaagd naar 10 centime. Zo zorgde de Latijnse Muntunie voor iets dat we met de euro anderhalve eeuw later ook weer konden doen: het eenvoudig vergelijken van prijzen in andere landen.

Bronnen

Voor het aanleveren van de posttarieven ben ik de volgende personen zeer erkentelijk: Edwin Voerman (Frankrijk), Vincent Prange (Italië), Hans Vinkenborg (Spanje), Hans Paul Soetens (Griekenland), Jan Bisschops (Roemenië) en Henk Buitenkamp (Servië)

Literatuur

Dam, Th. van, *A Postal History of Spain* (New York 1972)
 Marinescu, C., *Tarifele, Taxele și Gratuitățile Poștale în România 1841-2008* (București 2008), delen I en II
 Moens, J., 'De Latijnse Muntunie (1866-1926)', in: *Jaarboek van het Europees genootschap voor munt- en penningkunde 1985, 181-200*
 Tiberius, P., *Griekenland Postgeschichte 1821-2001* (Frankfurt a/M, 2002)
www.scribd.com/document/250027698/Belgie-posttarieven-vanaf-1870-pdf
 Hertsch, Max, *Apezialkatalog über die Briefmarken der Schweiz, XXIV. Auflage 1992* (Bern, 1991)

Tabel 3

Land	Buitenlandse tarieven	
	Voor LMU	Na LMU
Frankrijk	België, Zwitserland:	0,30 (1876)
	0,30	0,25 (1878) (AFB. 9)
	Italië, Spanje:	0,40
	Roemenië, Servië:	0,80
	Griekenland:	1,50
België	Frankrijk, binnen 30km:	0,25 (1875)
	0,20 (1858, 1865)	Frankrijk, binnen 30km:
		0,20 (1867, 1868) (AFB. 10)
		0,15 (1876)
		0,10 (1906, 1907, 1909)
Italië		0,25 (1879, 1888, 1892, 1893, 1907)
	Zwitserland	0,25 (1875, 1907) (AFB. 11+12)
Griekenland	Frankrijk, binnen 30 km:	0,10 (1850), 0,15 (1852)
	Italië, binnen 45 km:	0,20 (1851), 0,10 (1859)
		0,30 (1876)
		0,25 (1883)
		0,30 (1893, 1895)
		0,25 (1901, 1910)
		0,20 (1914)
		Roemenië:
		0,10 (1914)
Servië	0,35 - 0,75 (1869)	0,40 (1875)
	Afhankelijk van de afstand	0,50 (1879)
		0,25 (1880)
Spanje	Frankrijk:	0,25 (1876)
	0,50 (1849)	
	0,38 (1859)	
	België:	
	1,00 (1849)	
	0,59 (1861)	
	0,38 (1870)	
	Italië (Sardinië):	
	1,00 (1851)	
	0,50 (1867)	
	0,13 (1867, zeepost)	
	Zwitserland:	
	1,00 (1850)	
	0,50 (1863)	
0,59 (1865)		
0,50 (1866)		
Roemenië	België, Zwitserland:	België, Zwitserland, Frankrijk, Italië, Spanje:
	0,35 (1869)	0,25 (1907)
	Frankrijk:	Bulgarije:
	0,75 (1869) - 0,60 via Dld	0,15 (1891)
	Italië:	0,25 (1907)
	0,50 (1869)	0,10 (1914)
	Spanje:	Griekenland:
	0,85 (1869) - 0,75 via Dld	0,25 (1907)
	Bulgarije:	0,10 (1914)
	0,40 (1869)	Servië:
	Griekenland:	0,25 (1907)
	0,75 (1869)	0,10 (1914)
	Servië:	
	0,25 (1869)	
Alle landen:		
0,25 (1875)		
0,30 (1876)		
0,25 (1879)		

12: Brief 1917 met 25c van Zürich, Zwitserland naar België